

Таким чином, аналіз ігрової специфіки роману В. Домонтовича „Без ґрунту” виводить нас на розуміння центральної ідеї твору: „загубленість” людини першої половини ХХ століття, яка опинилася в ситуації безґрунтянства і намагається знайти вихід. Автор грає з читачами і персонажами, проте під легковажним, на перший погляд, ігровим світосприйняттям

ховається усвідомлення драматизму існування „над прірвою”, переживання близькості смерті, як моральної, так і фізичної.

Подальше осмислення ігрових елементів романістики В. Домонтовича дозволить наблизитися до досягнення філософських пошуків українського письменства першої половини ХХ століття.

Література

1. Агеева В. Поетика парадокса : Інтелектуальна проза Віктора Петрова-Домонтовича / Віра Агеева. – К. : Факт, 2006. – 432 с.
2. Белімова Т. В. Інтертекстуальна основа художньої прози В. Домонтовича (на матеріалі романів „Дівчина з ведмедиком”, „Доктор Серафікус” та „Без ґрунту”) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук / Белімова Тетяна Валеріївна. — К., 2005. — 20 с.
3. Гейзінга Й. Homo Ludens / Йоган Гейзінга. — К. : Основи, 1994. — 250 с.
4. Гірняк М. О. Диверсифікація авторської свідомості в інтелектуальній прозі В. Домонтовича [Електронний ресурс] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук / Гірняк Мар'яна Олегівна. — К., 2006. — 20 с. — Режим доступу : <http://www.lib.ua-ru.net/inode/3434.html>.
5. Домонтович В. Без ґрунту / В. Домонтович. — Регенсбург, 1948. — 217 с.
6. Домонтович В. Доктор Серафікус / В. Домонтович. — Мюнхен : Українська трибуна, 1947. — 176 с.
7. Куриленко І. А. Екзистенціалістська модель українського інтелектуального роману 20-х років ХХ століття : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук / Куриленко І. А. — К., 2007. — 20 с.
8. Мариненко Н. В. Інтелектуальна проза В. Петрова : жанрово-стильові особливості : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук / Мариненко Н. В. — Х., 2005. — 20 с.
9. Павличко С. Д. Дискурс модернізму в українській літературі / Соломія Павличко. — К. : Либідь, 1999. — 448 с.
10. Жерех Ю. Не для дітей. Літературно-критичні статті та есеї / Юрій Шерех. — Нью-Йорк : Пролог, 1964. — С. 358-375.

УДК 070.11 (477)

Т. С. Опришко
Київський університет імені Бориса Грінченка
Журнал «Молодняк»
у суспільному та культурному контексті доби:
етапи становлення

Опришко Т. С. Журнал «Молодняк» у суспільному та культурному контексті доби: етапи становлення. В статті подається короткий огляд історії становлення і розвитку літературної організації «Молодняк» та однойменного журналу в соціокультурному контексті доби 20-30 років ХХ століття. Розглядаються окремі аспекти літературної політики партії в радянській Україні. Наводяться дані культурного будівництва на Україні в зазначений період. Згадані прізвища найбільш відомих діячів літератури, зокрема Тереня Масенка, Леоніда Первомайського та Павла Усенка. Проведено побіжний аналіз праць відомого літературознавця О. С. Кухаря-Онишка, що присвятив тему кандидатської дисертації літературній організації «Молодняк» (з історії спілки та журналу). Поручено питання необхідності перегляду концепції діяльності «Молодняка» при знятті всіх ідеологічних нашарувань.
Ключові слова: «Молодняк», літературно-художня періодика 20-30-х років ХХ століття, культурне будівництво на Україні.

Опрышко Т. С. Журнал «Молодняк» в общественном и культурном контексте эпохи: этапы становления. В статье подается короткий обзор истории становления и развития литературной организации «Молодняк» и одноименного журнала в социокультурном контексте эпохи 20-30 годов XX столетия. Рассматриваются отдельные аспекты литературной политики партии в советской Украине. Подаются данные культурного строительства на Украине в отмеченный период. Упомянуты фамилии наиболее известных деятелей литературы, в частности Тереня Масенко, Леонида Первомайского и Павла Усенко. Проведен частичный анализ трудов известного литературоведа О. С. Кухаря-Онишка, который посвятил тему кандидатской диссертации литературной организации «Молодняк» (к истории союза и журнала). Затронут вопрос необходимости пересмотра концепции деятельности «Молодняка» при снятии всех идеологических наслоений.

Ключевые слова: «Молодняк», литературно-художественная периодика 20-30-х годов XX ст олет ия, культ урное строит ельст во на Украине.

Opryskko T. S. Magazine «Molodniak» in the public and cultural context of epoch : the becoming stages. The article gives a brief overview of the history of formation and development of literary organization «Molodniak» and eponymous magazine in social and cultural context of the 20-30 years of the twentieth century. Some aspects of the literary policy of the party in Soviet Ukraine are considered. The data of cultural construction in Ukraine during the period is observed. The names of the most famous writers are mentioned, including Tereniy Masenko, Leonid Pervomaisky and Paul Usenko. A cursory analysis of the works of famous literary O. S. Kuhar-Onyshko is made, who devoted his thesis to the literary organization «Molodniak» (the history of unions and the magazine). The question of need of reviewing the concept of «Molodniak» when removing all ideological stratifications is also considered.

Keywords: «Molodniak», literary periodicals of 20-30s of the twentieth century, cultural construction in Ukraine.

«Без вивчення періодики, – писав академік О. І. Білецький, – цього великого поля національного духовного життя та арени ідейної боротьби, не можуть всебічно і повно висвітлюватися ні історія суспільної думки, ні національний літературний процес у всьому його багатстві, своєрідності й складності» [6:3].

Проте всебічного проблемно-тематичного аналізу всіх літературно-критичних матеріалів журналів 20–30-х років XX століття, зокрема комсомольського спрямування, допоки не існує, відтак частина літературно-художньої періодики тих часів свідомо вилучена із контексту вивчення української літератури.

Одним з яскравих представників молодіжних літературних журналів, що ввійшов органічною ланкою в журналістику 20–30-х років XX століття, став журнал «Молодняк». На обкладинці гордо значилося: літературно-мистецький та громадсько-політичний ілюстрований місячник, орган ЦК ЛКСМУ. У ньому друкувалися переважно молоді письменники-комсомольці, члени однойменної організації «Молодняк». Проте свідченням того, що частина з них за своїми внутрішніми переконаннями не підтримувала «лінію партії» є той факт, що багатьох діячів організації «Молодняк» наприкінці її існування (1935 р.) було фізично усунено, архів журналу частково вилучено з обігу і знищено.

Перший номер журналу побачив світ у січні 1927 року, хоча за свідченнями очевидців, що збереглися в листі кандидата філологіч-

них наук Косарика Д. М. від 17. IX. 1974 р. до свого учня, перший тираж журналу був видрукований значно раніше, на початку грудня 1926 року. До 1935 року видавався у місті Харкові, пізніше редакція переїхала до Києва. У 1937 році перейменований на «Молодий більшовик», з 1944 року – «Дніпро».

У двадцятих роках заснувати журнал було досить легко й просто. Тому-то вони з'являлися як гриби після дощу. Умовно вся ця маса літературної періодики поділялася на дві частини: журнали, що їх заснували самі письменники чи угруповання, як-от «Нова генерація», «Літературний ярмарок», «Універсальний журнал» і журнали, санкціоновані згори вищими органами. Таким був, наприклад, перший український «товстий» щомісячник «Червоний шлях» та вже згаданий журнал «Молодняк». Преса стає найважливішою зброєю партії.

Розвиток преси на Україні відбувався у надзвичайно важких умовах. На 1 січня 1921 року на Україні було 559 друкарень, але 75% їх були непридатними для випуску друкованої продукції [4:233]. До того ж майже не було паперу. Україна не мала досвідчених журналістських кадрів.

У 1921 році, як і в роки громадянської війни, газети безплатно розподілялися по агітпунктах і культурно-освітніх установах. З цією метою були створені при ЦК РКП(б) і ЦК КП(б)У центральні комісії по розповсюдженню преси, яку на Україні очолював Д. З. Мануїльський.

Для доставки газет на місця в розпорядженні комісії було 40 вагонів. Але через розруху на транспорті і та мінімальна кількість газет, яку з перебоями випускали партійні і радянські органи, не доходила своєчасно до читачів. Разом з тим держава не мала можливості забезпечити видавництва необхідними матеріальними засобами. Щоб вийти з скрутного становища, декретом Раднаркому від 28 листопада 1921 р. видавництва були переведені на госпрозрахунок і було запроваджено платність на газети і журнали [7:346].

Журнал «Молодняк» коштував відносно небагато (на 1 рік – 4 карбованці, ціна окремого номеру в роздрібному продажі 50 коп.). Велася активна агітація передплати. Були розміщені оголошення у багатьох літературних журналах.

Вагомий внесок у дослідження творчої історії спілки та журналу «Молодняк» зробив науковець О. С. Кухар-Онишко.

Олександр Савович Кухар-Онишко – професор Миколаївського педагогічного інституту, відомий літературознавець, дослідник української історії, педагог, який виховав цілу плеяду викладачів. Захистив дисертацію на здобуття вченого ступеня кандидата наук на тему «Літературна організація «Молодняк» (з творчої історії організації та журналу)» у 1972 році в Київському державному університеті ім. Т. Г. Шевченка [3].

Працюючи над дисертацією понад 10 років, провів ґрунтовне дослідження історії розвитку літературної організації «Молодняк» та її однойменного журналу. Тривалий час листувався з такими молодняківцями, як Шеремет М. С., Крижанівський С. А., Ковганюк С. та Лакіза П.

Досліджуючи в першому розділі дисертації ідейно-естетичні засади «Молодняка», його місце в загальному літературному процесі, вчений наводить свідчення теоретиків журналу, що розпочинали родовід своєї організації від «Асоціації пролетарських літераторів-юнаків» [5]. Ініціатори її заснування були Сава Божко, Іван Шевченко, Анатолій Крашаниця. Насправді ж передісторія «Молодняка» починається значно пізніше, десь на початку 1925 року. В ті роки українська радянська література переживала період становлення. Основні питання, навколо яких йшла уперта палка суперечка різних літературних угруповань та течій, – це шляхи розвитку нового мистецтва, зв'язок мистецтва з життям, зв'язок політики й літератури, відношення до

класичної спадщини, виділення «хиб» та «попутників». Кульмінацією цих пошуків стала славнозвісна літературна дискусія 1925-1928 років, яка поступово переросла в політику. В умовах гострої ідеологічної боротьби Комуністичній партії доводилося проводити виховну роботу та шукати засобів управління літературним процесом.

В резолюції ЦК РКП(б) «Про політику партії в галузі художньої літератури» від 18 липня 1925 року зазначено: «Країна вступила в смугу культурної революції, яка становить передумови дальшого руху комуністичного суспільства».

Уже в резолюції Пленуму ЦК КП(б)У 2–6 червня 1926 року «Про підсумки українізації» та постанові Політбюро ЦК КП(б)У від 15 травня 1927 року «Політика партії в справі художньої літератури», складеної на основі вищезгаданої резолюції, було накреслено єдино правильні шляхи розвитку культури: «Партія стоїть за самостійний розвиток української культури, за виявлення всіх творчих сил українського народу. Партія бореться за широке використання українською соціалістичною культурою, що будується, всіх цінностей світової культури, за рішучий її розрив з традиціями провінціальної обмеженості та рабського наслідування, за творення нових культурних цінностей, гідних творчості великого класу. Але партія робить це не шляхом протиставлення української культури культурам інших народів, а шляхом братнього співробітництва міжнародної пролетарської культури, що в неї українській робітничий клас зуміє вкласти свою частку» [2:352].

На XIII з'їзді РК(б) вказувалося на необхідність систематичної підтримки «найбільш обдарованих з так званих попутників, що виховуються школою, товариською роботою спільно з комуністами» [1:62].

Письменників, що вийшли не з пролетарського середовища в той час називали попутниками.

Після закінчення громадянської війни молодь з фронтів повернулася не лише до верстата та плуга. Вона заповонила аудиторії вищих навчальних закладів, установ культури. «Як весняні потоки, – говорив пізніше про той час І. К. Микитенко, – молодь плинула в літературу». Виникла велика кількість літературних груп. На противагу їм була протиставлена організаторська робота комсомолу.

На початку 1925 року в літературній організації «Плуг» була створена комсомоль-

ська секція в складі біля 20 молодих плужан. До цієї секції входили Іван Кириленко, Марко Кожушний та Павло Усенко.

У квітні того ж року у відділі преси ЦК ЛКСМ України створили бюро зв'язку комсомольських секцій в літературних об'єднаннях. До складу бюро ввійшли Григорій Епик, Марко Кожушний та Павло Усенко. Важливим центром, навколо якого групувались молоді письменники у 1925–26 роках був журнал «Молодий більшовик». Цікавий і непересічний Олексій Кундзіч, студент робітничого факультету Кам'янець-Подільського сільськогосподарського інституту Терень Масенко, червоноармієць із Проскурівського гарнізону Олесь Донченко, гуморист Юрій Вухналь, він же Іван Котун, Леонід Первомайський, Іван Гончаренко, Василь Баска, Ярослав Гримайло, Петро Голота, прозаїки Марко Дієв (В.Строменко) та Лев Скрипник, критик Іван Момот, який поділяв погляди М. Хвильового – цей авторський колектив «Молодого більшовика» і став фундатором літературної спілки «Молодняк».

25 січня 1927 року у Харкові на зустрічі представників харківської й київської груп молодих письменників було обрано бюро новоствореної організації «Молодняк», прийнята декларація та статут нової спілки, затверджена редколегія журналу.

Від імені харківської групи декларацію підписали – Дмитро Гордієнко, Павло Усенко, Іван Ковтун, Леонід Первомайський, Олесь Донченко, Терень Масенко, Іван Момот, Ярослав Гримайло, Петро Голота, Володимир Кузьмич, Марко Кожушний; від київської – Микола Шеремет, Борис Коваленко, Олекса Влизько, Олександр Корнійчук, Леонід Смілянський, Андрій Клочья, Петро Радченко, Іван Шевченко.

Головою бюро «Молодняка» та головним редактором журналу був обраний 25-річний Павло Усенко.

Літературна організація «Молодняк» існувала трохи більше 5 років. Вона була ліквідована відповідно до Постанови ЦК ВКП(б) від 23 квітня 1932 року «Про перебудову літературно-художніх організацій». Після чого всі журнали перейшли у відання Спілки письменників України. За рішенням оргбюро Спілки «Молодняк» і «Молодий більшовик» були об'єднані в один журнал та переведений у Київ.

У роботі цієї літературної організації можна умовно виділити два періоди:

1) 1926–1928 року, коли діяльність спілки майже не виходила за межі харківської та київської груп.

2) 1929–1932 року, коли філії «Молодняка» з'явилися у ряді великих міст країни, видаються альманахи молодих авторів.

Нові філії виникають у Миколаєві, Дніпропетровську, Запоріжжі, Кременчуку, Херсоні, в ряді міст Донбасу, тобто в найбільших робітничих центрах.

Частина молодняківців була одночасно членами ВУСППу. Дружніми також були стосунки з літературною організацією «Плуг», «Західна Україна» (об'єднувала письменників – вихідців із західноукраїнських земель, що залишилися жити в Радянській Україні, політичних емігрантів), з письменниками Донбасу та їх організацією «Забой». Окремі молодняківці навіть були членами «Забой». Проте відносини «Молодняка» з іншими літературними організаціями відбувались за принципом: «Хто не з нами, той проти нас». Різко критикували Вапліте, «Марс», футуристів з «Нової генерації» та конструктивістів із «Авангарду».

Подібна до «Молодняка» організація була і в Росії «Молодая гвардия» і в Білорусії «Маладняк».

Попри трагічну долю окремих письменників, організація «Молодняк» залишила в літературі цікаві традиції. Позицію ж тих, хто виступав з гострою ідеологічною критикою своїх колег, відредагував час. Свідченням цього є лист молодняківця Крижанівського Степана Андрійовича від 29.01.1997 р. до О. С. Кухаря-Онишка, в якому він пише такі слова:

«...Я так мало цікавився політикою... Виявляється трохи воно не так. Один з друзів мене поправив. Я справді не цікавився політикою, але вона цікавилася мною. Буквально на другий день після повідомлення про майбутній суд над СВУ (1929), потоком пішли колективні листи, виступи, мітинги від трудящих мас, які засуджували треклятих націоналістів, і серед перших, в тому числі був і мій підпис... Ви «Молодняк» вивчали... Тоді інакше й бути не могло; настільки звичайне, що я і не запам'ятав, хоч вакханалія тільки починалась, але «голос протесту» не проти суда, а проти націоналістів із СВУ подавали і Хвильовий, і Куліш і т.д.» На цьому сповідь уривається словами: «Досить! Щось я розбалакався».

Цим так багато сказано.

Література

1. КПРС в резолюціях і рішеннях з'їздів, конференцій і пленумів ЦК : у 3 частинах. Ч. 2. / Колект. авторів. — К. : Держполітвидав УРСР, 1954. — С. 62.
2. Культурне будівництво в Українській РСР : Збірник документів : у 2-х т. Т. 1. / Колект. авторів. — К., 1960. — С. 352.
3. Кухар-Онишко О. С. Літературна організація «Молодняк» (з творчої історії спілки та журналу) / О. С. Кухар-Онишко. — К. : КДП ім. Горького, 1971. — 279 с.
4. «Материалы к отчету о состоянии промышленности Украины в 1921 г. (Укрсовнархоз, бюро отчетов)» // Всеукриздат, 1921. — С. 233.
5. Молодняк : Літ.-мистецький, громад.-політ. та наук.-попул. журн. : Орган ЦК ЛКСМУ. — 1927. — № 1.
6. Основні проблеми розвитку літературознавства в Українській РСР. Проект для обговорення. — К. : Вид-во АН УРСР, 1958. — С. 3.
7. Шевчук Г. М. Культурне будівництво на Україні (1921-1923 рр.) / Г. М. Шевчук. — К., 1963. — С. 346—347.

УДК 821.161.2 Слісаренко

І. М. Шкоріна

Харків

Проблемне поле роману О. Слісаренка «Хлібна ріка» на рівні тексту і підтексту

Шкоріна І. М. Проблемне поле роману О. Слісаренка «Хлібна ріка» на рівні тексту і підтексту. Стаття присвячена аналізу проблематики роману О. Слісаренка «Хлібна ріка». Твір має розгалужену проблемну парадигму, яка прямо чи в підтексті відбиває гостроактуальні на той час проблеми, висвітлені в загальнолюдській проекції. Домінують проблеми, пов'язані із суспільно-політичним буттям соціуму (революція, війна, побудова ідеального суспільства), релігією як формою орієнтування у світі, конфліктом поколінь і підміною вічних цінностей ідеологією, співвідношенням духовного й матеріального.

Ключові слова: проблемна парадигма, проблема, підтекст, роман, конфлікт.

Шкорина И. М. Проблемное поле романа О. Слисаренко «Хлебная река» на уровне текста и подтекста. Статья посвящена анализу проблематики романа О. Слисаренко «Хлебная река». Произведение имеет разветвленную проблемную парадигму, которая прямо или в подтексте отражает остроактуальные в то время проблемы, освещенные в общечеловеческой проекции. Доминируют проблемы, связанные с общественно-политической жизнью социума (революция, война, построение идеального общества), религией как формой ориентирования в мире, конфликтом поколений и подменой вечных ценностей идеологией, соотношением духовного и материального.

Ключевые слова: проблемная парадигма, проблема, подтекст, роман, конфликт.

Shkorina I. M. problematic background of O. Slisarenko's novel «Bread river» at text and implied sense level. The article is devoted to analyses of O. Slisarenko's novel «Bread river» problematic. The novel has a branching problematic paradigm that exactly or at implied sense level reflects main actual problems in universal projection. Problems, connected with political life of society (revolution, war and ideal society creation), religion as a form of the world orientation, conflicts of generations and substitution of eternal values, parity spiritual and material, dominate.

Key words: problematic paradigm, problem, implied sense, novel, conflict.

Романістика О. Слісаренка наразі є відносно досліджена в різних аспектах, проте його останній роман «Хлібна ріка» (1932) не набув новітнього осмислення й був мінімально вписаний в історію української літератури, оскільки

довгий час сприймався як суто ідеологічний і розглядався без урахування підтекстового шару. Проте вважаємо цей твір саме таким, що може бути адекватно потрактований лише з огляду на підтекстові пласти змісту,